

CUVÂNT-ÎNAINTE

Lucrarea este adresată, în principal, studenților facultăților de drept aflați la început de drum în ceea ce privește descifrarea tainelor științei dreptului penal și ale dreptului penal pozitiv. Sperăm ca aceasta să fie, în aceeași măsură, de un real folos și celor care cu multă trudă și abnegație contribuie la înfăptuirea justiției penale din țara noastră.

Cursul debutează cu un studiu comparativ introductiv asupra părții generale a Codului penal din 2014 față de partea generală a Codului penal din 1969 pentru a explica cititorilor aspectele de noutate introduse de legiuitorul român din 2014, sistematizarea normelor penale generale și unele chestiuni de ordin terminologic, astfel încât, în pofida unor critici, mai mult sau mai puțin întemeiate, să relevăm meritele noii codificări, soluțiile noi la care s-a oprit comisia de redactare a Codului, ceea ce ne-a determinat să afirmăm și cu alte prilejuri că ne aflăm în prezența unuia dintre cele mai moderne coduri din Europa.

Sistematizarea materiei este conformă ordinii instituite în Codul penal în reglementarea instituțiilor specifice părții sale generale. Această sistematizare fidelă celei aleasă de legiuitorul român din 2014, a fost prefațată de o parte introductivă bogată în care au fost tratate acele noțiuni de bază, preliminară, menite să pregătească înțelegerea normelor penale generale examinate în titlurile următoare ale lucrării, fiind omise aspectele de filosofie penală și de ordin criminologic, întâlnite îndeosebi în lucrările mai vechi de drept penal, precum și cele referitoare la raportul juridic de drept penal, socotind că acestea au o utilitate scăzută în aprofundarea științifică a instituțiilor penale aparținând părții generale a dreptului penal pozitiv.

Ca atare, în partea introductivă a dreptului penal – partea generală – au fost plasate explicațiile relative la: dreptul penal, ramură a dreptului; principalele școli și curente de politică penală; perspectivă istorică asupra dreptului penal român; știința dreptului penal din România; izvoarele dreptului penal român; normele juridice penale; interpretarea legii penale; concursul de norme penale (texte); înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală.

O atenție deosebită a fost acordată deciziilor Curții Constituționale a României de admitere a unor excepții de neconstituționalitate a unor dispoziții de drept penal ori interpretative, exprimându-ne, după caz și motivat, acordul sau unele rezerve cu privire la acestea.

În situațiile în care o anumită dispută teoretică și practică a fost tranșată de către Înalta Curte de Casație și Justiție, în unificarea practicii judiciare, aceste controverse nu au mai fost reluate în curs, însă deciziile prezentate (dispozitivul, dar și unele considerente ale acestora) au fost însoțite și de unele comentarii aprobative sau critice, acolo unde a fost cazul.

Ca un corolar al acestei jurisprudențe interne obligatorii, au fost prezentate și decizii relevante ale Curții Europene ale Drepturilor Omului pronunțate în legătură cu materia cercetată și de asemenea obligatorii pentru organele judiciare penale române.

În cazul unor instituții sau reglementări noi, în vederea descifrării acestora și pentru examinarea unor texte ce au servit drept sursă de inspirație legiuitorului penal român, am procedat la redarea acestora și apoi am apelat și la unele lucrări de drept comparat, fără să îngreunăm lectura cursului universitar sau ca acesta să devină o lucrare de drept comparat ori un tratat.

În mod firesc, lucrarea pune în circulație tot ceea ce s-a scris relevant în materie, îndeosebi după adoptarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, iar autorii au căutat să

trateze toate controversesele născute după intrarea în vigoare a noii legi penale sau care au fost preexistente acesteia și nu au fost tranșate legislativ de către Parlamentul României, iar uneori de către Curtea Constituțională sau jurisprudențial de către Înalta Curte de Casație și Justiție prin decizii de admitere a unor recursuri în interesul legii sau prin hotărâri prealabile de dezlegare a unor chestiuni de drept până în prezent, căutând să ofere argumente suplimentare în sprijinul uneia sau alteia dintre soluțiile conturate.

Nu în ultimul rând, o atenție deosebită a fost acordată studiului critic al normelor penale examinate în urma cărora au fost formulate mai multe sugestii de îmbunătățire a textelor din partea generală a Codului penal, astfel încât să servească drept sursă de inspirație legiuitorului ori instanței supreme în procesul de unificare a practicii judiciare penale din România.

București, 24 aprilie 2019

Prof. univ. dr. Constantin DUVAC

STUDIU COMPARATIV INTRODUCȚIV ASUPRA PĂRȚII GENERALE A NOULUI COD PENAL ROMÂN DIN ANUL 2014 ȘI A CODULUI PENAL ROMÂN ANTERIOR (DIN ANUL 1969)

A. Noțiuni introductive

1. Noul Cod penal (denumit în continuare și Codul penal din 2014), adoptat prin Legea nr. 286/2009 privind Codul penal¹, operă legislativă unitară și de mare însemnătate istorică pentru România, potrivit art. 246 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal², a intrat în vigoare la 1 februarie 2014, dată la care a fost abrogată Legea nr. 15/1968 privind Codul penal al României, republicată³ (denumită în continuare Codul penal din 1969 sau Codul penal anterior ori legea penală anterioară). Dispozițiile din noul Cod penal sunt cuprinse în 446 articole, în timp ce Codul penal anterior prevedea 363 texte.

Legea nr. 286/2009 a fost adoptată la data de 25 iunie 2009, în temeiul prevederilor art. 114 alin. (3) din Constituția României, republicată⁴, în urma angajării răspunderii Guvernului României (decizie luată la data de 10 iunie 2009⁵) în fața Camerei Deputaților și a Senatului.

2. **Rațiunile** care au stat la baza elaborării Codului penal din 2014, așa cum se desprind din expunerea de motive a proiectului de Cod penal⁶ (denumit în continuare Proiectul), realizat în perioada 2006-2008 de către o comisie formată din reputați penaliști români (teoreticieni și practicieni)⁷ și din tezele prealabile ale acestuia, adoptate prin H.G. nr. 1183/2008 pentru aprobarea tezelor prealabile ale proiectului Codului penal⁸, au fost:

a) profundele *transformări* în plan politic, social și economic, care au avut loc în societatea română în cele patru decenii care au trecut de la intrarea în vigoare a Codului penal

¹ Publicată în M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare.

² Publicată în M. Of. nr. 757 din 12 noiembrie 2012, cu modificările și completările ulterioare.

³ Republicată în M. Of. nr. 65 din 16 aprilie 1997, cu modificările și completările ulterioare.

⁴ Legea de revizuire a Constituției a fost publicată în M. Of. nr. 669 din 22 septembrie 2003.

⁵ A se vedea, în acest sens, comunicatul de presă dat de Ministerul Justiției la data de 10 iunie 2009, disponibil la adresa <http://www.just.ro/Sections/Comunicate/Comunicateiunie2009/10iunie2009/tabid/1073/Default.aspx>

⁶ Proiectul noului Cod penal este disponibil la adresa <http://www.just.ro/MeniuStanga/Normativepapers/Proiectedeactenormativeafiate%C3%AEndezbatere/tabid/93/Default.aspx>, postat pe site-ul Ministerului Justiției la 24 ianuarie 2008 (ultima accesare la data de 10 martie 2012).

⁷ Comisia pentru elaborarea proiectului Codului penal, constituită la Ministerul Justiției, potrivit dispozițiilor art. 26 din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată, cu modificările și completările ulterioare, a avut următoarea componență: procuror Katalin-Barbara Kibedi, consilier al ministrului Justiției, președinte al Comisiei; prof. univ. dr. Valerian Cioclei, Facultatea de Drept, Universitatea din București; prof. univ. dr. Ilie Pascu, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea „Andrei Șaguna” din Constanța; prof. univ. dr. Florin Streteanu, Facultatea de Drept, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca; judecător Gabriel Ionescu, Înalta Curte de Casație și Justiție; judecător Ana Cristina Lăbuș, membru al Consiliului Superior al Magistraturii; judecător Andreea Stoica, Curtea de Apel București; judecător Mihail Udroi, Tribunalul București, detașat la Ministerul Justiției; consilier Elena Cismaru, șef sector - Sectorul de legislație penală și contravențională, Consiliul Legislativ și avocat Marian Nazat.

Pe parcursul procesului de elaborare a proiectului comisia a colaborat și a fost sprijinită de renumiți specialiști în materie precum: prof. univ. dr. Jean Pradel, profesor emerit al Universității din Poitiers, prof. univ. dr. George Antoniu - directorul Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române și prof. univ. dr. Costică Bulai din cadrul Facultății de Drept a Universității București.

⁸ Publicată în M. Of. nr. 686 din 8 octombrie 2008.

anterior (1 ianuarie 1969), îndeosebi după anul 1989 când regimul comunist a fost înlocuit cu cel capitalist;

b) o serie de *neajunsuri* existente sub imperiul Codului penal din 1969, evidențiate atât de practică, cât și de doctrină. Astfel, regimul sancționator penal instituit de legea penală anterioară, supus unor frecvente intervenții legislative asupra diferitelor instituții (după republicarea Codului penal anterior în anul 1997, acesta a fost modificat de 26 ori), a condus la o aplicare și interpretare neunitară, lipsită de coerență, a legii penale, cu repercusiuni asupra eficienței și finalității actului de justiție. De asemenea, decizia elaborării unui nou Cod penal a avut la bază și neajunsurile Legii nr. 301/2004 (Codul penal)¹, prin care fusese adoptat primul nou Cod penal (de inspirație franceză), semnalate de o parte a doctrinei române;

c) necesitatea *reașezării în limite normale a tratamentului sancționator*;

d) *simplificarea* pe cât posibil a *normelor de incriminare, evitarea suprapunerilor* între diferitele incriminări sau cu textele părții generale; în cazul în care o împrejurare este prevăzută în partea generală drept circumstanță agravantă generală, ea nu mai trebuie reluată în conținutul incriminărilor din partea specială, urmând a se aplica textul general;

e) pentru asigurarea unității în reglementarea infracțiunilor, *inclusiunea* în conținutul Codului penal a *unor infracțiuni* prevăzute în legi penale speciale sau în legi speciale cu dispoziții penale și care au o mai mare frecvență în practica judiciară (infracțiuni la regimul circulației rutiere, infracțiuni informatice, infracțiuni de corupție etc.). Astfel, s-a considerat că trebuie introduse toate acele fapte incriminate în legi speciale, care merită în mod real o sancțiune penală, iar în aceste cazuri textul incriminator trebuie conceput astfel încât să se integreze organic în structura codului.

3. La aceste rațiuni am adăuga *progresul științei penale și a gândirii juridice* în cei peste 40 de ani de aplicare a Codului penal din 1969, perioadă în care au apărut viziuni noi asupra fenomenului infracțional, școli penale noi, care au îmbinat exigențele teoriilor clasice penale cu cele ale pozitivismului, teorii care s-au reflectat în legislația țărilor avansate prin introducerea de instituții noi penale și prin folosirea de metode noi de reeducare a infractorului și de prevenire a infracțiunilor².

4. Dar o astfel de lege penală generală era necesară și pentru că există o anumită *evoluție a criminalității* care, pe lângă recrudescență (datorată nu numai pauperizării populației și creșterii șomajului la nivel global), cunoaște o dezvoltare a caracterului organizat al anumitor acțiuni criminale, pătrunde în sfere din ce în ce mai înalte ale societății, influențând uneori pe cei îndrituiți să ia decizii importante pentru aceasta³.

5. În elaborarea noii legi penale comisia a urmărit pe de o parte, valorificarea tradiției legislației penale române, iar, pe de altă parte, punerea de acord a acesteia cu unele sisteme juridice de referință în dreptul penal european. Aceste două direcții, avute în vedere la elaborarea codului, au putut fi conciliate prin analiza atentă a evoluției legislației penale române⁴.

¹ Publicată în M. Of. nr. 575 din 29 iunie 2004. Intrarea sa în vigoare a fost însă amânată, în mod succesiv prin: O.U.G. nr. 58/2005, publicată în M. Of. nr. 552 din 28 iunie 2005; O.U.G. nr. 50/2006, publicată în M. Of. nr. 566 din 30 iunie 2006 și O.U.G. nr. 73/2008, publicată în M. Of. nr. 440 din 12 iunie 2008), până la data de 1 septembrie 2009. În temeiul art. 446 alin. (1) și (2) din Legea nr. 286/2009, Legea nr. 301/2004 a fost abrogată fără să fi intrat vreodată în vigoare.

² G. Antoniu, *Noua legislație penală. Reflecții preliminare*, în „Noua legislație penală: tradiție, recodificare, reformă, progres juridic”, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 22.

³ C. Duvac, *Studiu introductiv comparativ asupra noului Cod penal român și Codului penal român din 1969*, în Dreptul nr. 5/2013, p. 164.

⁴ C. Duvac, *op. cit.*, p. 164.

În valorificarea tradiției legislației noastre penale s-a pornit de la prevederile Codului penal din 1937 (de inspirație italiană și austriacă), multe dintre ele menținute și de Codul penal din 1969, considerându-se că și în prezent reglementările penale cu cea mai largă influență în dreptul european aparțin spațiului german și italian. Convergența reglementărilor din noul Cod penal cu cele din aceste legislații, precum și cu cele pe care acestea le-au inspirat (dreptul spaniol, elvețian, portughez), fără ca redactorii să ignore soluțiile adoptate de alte sisteme europene, cum este cazul dreptului francez, belgian, olandez sau cel al unora dintre țările scandinave, a permis valorificarea creativă a tradiției naționale concomitent cu realizarea unor reglementări conforme cu tendințele actuale ale dreptului penal din statele europene cu o experiență avansată în această materie¹.

O parte dintre instituțiile specifice legislației penale române (unele introduse prin Codul penal din 1969) au fost *păstrate* întrucât și-au dovedit, în opinia comisiei, funcționalitatea [spre exemplu, a fost menținută aplicarea (obligatorie) legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei ori participatia improprie, deși majoritatea legislațiilor operează în aceste ipoteze cu instituția autorului mediat].

Nu în ultimul rând, au fost *preluate* din Legea nr. 301/2004, dar mai ales din anteproiectul² întocmit de directorul (de la acea dată) Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, regretatul nostru profesor George Antoniu care a stat la baza elaborării proiectului respectivei legi, o serie de elemente în acord cu tendințele actuale ale legislațiilor penale europene (completarea principiului legalității incriminării și a sancțiunilor de drept penal cu regula anteriorității dispoziției legale în raport cu fapta concretă și cu pedeapsa sau măsura educativă ori măsura de siguranță care ar urma să se ia pentru comiterea faptei concrete, renunțarea la instituția pericolului social, consimțământul victimei etc.)³.

Codul penal din 2014 a fost elaborat după o cercetare aprofundată a soluțiilor tradiționale, prevăzute în codurile noastre penale anterioare (așa se explică de ce multe dintre textele Codului penal din 1937 au fost „reînviată”, de pildă incriminările referitoare la uciderea la cererea victimei – art. 190⁴ sau la înșelăciunea privind asigurările – art. 245 ori la exploatarea patrimonială a unei persoane vulnerabile – art. 247 etc.), după identificarea experienței și a altor legislații penale (sub acest aspect este lăudabil efortul redactorilor noii legi penale de a indica în expunerea de motive, în cazul anumitor texte noi, sursa de inspirație străină), precum și cu luarea în considerare, în mare parte, a semnalărilor critice din doctrină și jurisprudență, apărute după intrarea în vigoare a Codului penal din 1969 [trebuie remarcată, în această privință, dorința membrilor comisiei de redactare a noului Cod penal de a tranșa cât mai multe dintre controversesele apărute în legătură cu anumite texte din legislația penală anterioară, de exemplu, prevederile privitoare la: infracțiunea continuată – art. 35 alin. (1)⁵, funcționarul public asimilat – art. 175 alin. (2), uciderea din culpă – art. 192, uciderea

¹ *Ibidem*, p. 164-165.

² Publicat în RDP nr. 3/2002, p. 127-156.

³ C. Duvac, *op. cit.*, p. 165.

⁴ Din considerente de spațiu, în conținutul acestei lucrări acolo unde nu este indicat actul normativ după numărul unui articol, avem în vedere Codul penal adoptat prin Legea nr. 286/2009, cu modificările și completările ulterioare.

⁵ Această soluție legislativă a incompatibilității totale a infracțiunii continuate cu unitatea de subiect pasiv a fost însă recent infirmată de Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 368/2017, publicată în M. Of. nr. 566 din 17 iulie 2017. Cu acest prilej, Curtea a constatat că sintagma „și împotriva aceluiași subiect pasiv” din cuprinsul dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal este neconstituțională.

nou-născutului săvârșită de către mamă – art. 200 alin. (1), luarea de mită – art. 289 alin. (2) ș.a.]¹.

6. Prin elaborarea Codului penal, comisia de redactare a acestuia (denumită în continuare comisia) a urmărit, și în cea mai mare parte a și reușit, să îndeplinească următoarele **obiective**:

a) crearea unui *cadru legislativ coerent* în materie penală, cu evitarea suprapunerilor inutile de norme existente în legislația penală anterioară; acest exces de incriminare predominant în dreptul pozitiv român, după anul 1989, a fost deseori criticat în doctrină² deoarece nu a fost cea mai bună soluție în prevenirea și combaterea criminalității, de vreme ce aceasta a continuat să crească în mod constant;

b) *simplificarea* reglementărilor de drept penal substanțial, menită să faciliteze aplicarea lor unitară și cu celeritate de către organele judiciare penale;

c) asigurarea satisfacerii exigențelor decurgând din *principiile generale* ale dreptului penal consacrate de Constituția României din anul 1991, așa cum a fost revizuită în anul 2003 și de pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte;

d) *transpunerea în cadrul legislativ penal național a reglementărilor adoptate la nivelul Uniunii Europene*; realizarea acestui deziderat constituie o preocupare constantă a legiuitorului penal român și după adoptarea noului Cod penal (de pildă, Legea nr. 63/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal³ a transpus în legislația națională art. 3 din Decizia-cadru 2005/212/JAI a Consiliului din 24 februarie 2005 privind confiscarea produselor, instrumentelor și a bunurilor având legătură cu infracțiunea⁴);

e) *armonizarea dreptului penal material român cu sistemele celorlalte state membre ale Uniunii Europene*, ca o premisă a cooperării judiciare în materie penală bazată pe recunoaștere și încredere reciprocă. Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată⁵ asigură în mod corespunzător cadrul juridic necesar pentru această luptă comună împotriva criminalității transfrontaliere⁶.

Soluțiile adoptate de legiuitor nu au coincis întotdeauna cu cele propuse de comisie prin Proiect, diferențele esențiale urmând a fi evidențiate în cele ce urmează, atât Comisia juridică a Senatului, cât și cea a Camerei Deputaților aducând numeroase și de cele mai multe ori justificate modificări soluțiilor propuse inițial, membrii acestora contribuind astfel semnificativ la elaborarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal.

¹ C. Duvac, *op. cit.*, p. 165.

² Gh. Diaconescu, *Infracțiunile în legi speciale și legi extrapenale*, Ed. Sirius, București, 1994, p. 134; Idem, *Infracțiunile în legi speciale și legi extrapenale*, Ed. All, București, 1996, p. 76, 180. Regretatul penalist exprima chiar ideea că acest meganormativism, mai ales prin incriminarea unor fapte nesemnificative din punctul de vedere al pericolului social, reprezintă un abuz legislativ, iar în unele situații dublează inutil normele de incriminare existente în Codul penal. În același sens: C. Duvac, *Pluralitatea aparentă de infracțiuni*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, p. 56; A.-Al. Popa, *Contrafacerea obiectului unui brevet de invenție*, în „Revista română de dreptul proprietății intelectuale”, nr. 3/2008, p. 133; V. Cioclei, *Critica rațiunii penale. Studii de criminologie juridică și de drept penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 6-10, 13; C. Duvac, *Studiu introductiv comparativ asupra noului Cod penal român și Codului penal român din 1969*, cit. supra, p. 166.

³ Publicată în M. Of. nr. 258 din 19 aprilie 2012.

⁴ Publicată în JO, seria L, nr. 68 din 15 martie 2005.

⁵ M. Of. nr. 377 din 31 mai 2011, cu modificările și completările ulterioare.

⁶ Pentru detalii, a se vedea: C. Duvac, *Unele observații critice cu privire la proiectul unui al doilea nou Cod penal*, în: „Revista română de criminalistică” nr. 4/2009, p. 147-153; „Criminalitatea transfrontaliară la granița dintre prezent și viitor”, ediție bilingvă (româno-maghiară), T.K.K. Debrecen, Ungaria, 2009, p. 91-106, 373-390.

B. Considerații generale

7. Textele noului Cod penal sunt repartizate în două părți: partea generală și partea specială. Fiecare parte este la rândul-i împărțită în titluri, capitole și secțiuni îmbinate organic între ele.

Pentru identificarea și întrebuițarea ușoară a textelor noului Cod penal s-a dat o denumire marginală sintetică dispozițiilor cuprinse în fiecare articol, fără ca aceste marginalii să aibă alt rol decât cel de indicare a normelor respective (*rubrica legis non este lex*)¹.

Codul penal din 2014 menține *terminologia* consacrată de Codul penal anterior (de pildă, infracțiune prevăzută „în” articolul... ; dispoziția „din” articolul... ; pedeapsă „prevăzută” de lege; pedeapsă „stabilită” de judecător; pedeapsă „aplicată”; măsură „luată” etc.), dar uneori aceasta nu este unitară, ceea ce poate determina o interpretare greșită a respectivului termen. De pildă, noțiunea de „pagubă”, în sensul obișnuit al termenului (pierdere materială suferită de cineva sau adusă cuiva), folosită la definirea expresiei „consecințe deosebit de grave” (art. 183) sau care caracterizează infracțiunile de daună, producerea acesteia marcând momentul consumării respectivei categorii de fapte penale ori care este întrebuițată în conținutul unor circumstanțe atenuante sau al unor cauze speciale de reducere a pedepsei nu este redată prin același cuvânt sau prin termeni echivalenți în legislația specială. Astfel: termenul de „pagubă”, utilizat la redactarea normelor de incriminare din art. 230 alin. (2), art. 239 alin. (2), art. 244 alin. (1), art. 247 alin. (2), art. 249, art. 253 alin. (2), art. 297 alin. (1) și art. 298, nu se regăsește și în cauza specială de reducere a pedepsei, prev. în art. 143¹ din Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe², prin prejudiciu, în sensul legii penale putându-se înțelege și beneficiul nerealizat de către subiectul pasiv, nu doar componenta sa materială, așa cum apare, de pildă, în conținutul circumstanței atenuante, prev. în art. 75 alin. (1) lit. d) – „prejudiciu material”. De asemenea, credem că ar trebui stabilit și un termen unitar [de exemplu, art. 143¹ din Legea nr. 8/1996 se referă la terminarea cercetării judecătorești în primă instanță, iar art. 10 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale³ sau art. 75 alin. (1) lit. d) se referă la primul termen de judecată] până la care aceste cauze speciale de reducere a pedepsei să fie incidente, respectiv până la începerea cercetării judecătorești, în primă instanță.

În legea penală generală nu este însă prevăzut un titlu referitor la situațiile tranzitorii, acestea urmând a fi rezolvate pe baza dispozițiilor privitoare la aplicarea legii penale în timp sau în temeiul prevederilor din Legea nr. 187/2012.

8. Principalele elemente de noutate aduse de reglementările cuprinse în **partea generală** (art. 1-187) a Codului penal din 2014 sunt următoarele:

a) Dispozițiile din această parte a Codului penal au fost **sistemate** într-o succesiune logică a materiei în 10 titluri [titlul I – Legea penală și limitele ei de aplicare (art. 1-14); titlul II – Infracțiunea (art. 15-52); titlul III – Pedepsele (art. 53-106); titlul IV – Măsurile de siguranță (art. 107-112¹); titlul V – Minoritatea (art. 113-134); titlul VI – Răspunderea penală a persoanei juridice (art. 135-151); titlul VII – Cauzele care înlătură răspunderea penală (art. 152-159); titlul VIII – Cauzele care înlătură sau modifică executarea pedepsei (art. 160-164); titlul IX – Cauzele care înlătură consecințele condamnării (art. 165-171); titlul

¹ C. Duvac, *Studiu introductiv comparativ asupra noului Cod penal român și Codului penal român din 1969*, cit. *supra*, p. 167.

² Publicată în M. Of. nr. 60 din 26 martie 1996.

³ Publicată în M. Of. nr. 672 din 27 iulie 2005.

X – Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală (art. 172-187)], din care primele 6, conțin mai multe capitole.

Codul penal din 1969 *sistematiza* partea generală (art. 1-154) în opt titluri [titlul I – Legea penală și limitele ei de aplicare (art. 1-16); titlul II – Infracțiunea (art. 17-51); titlul III – Pedepsele (art. 52-89); titlul IV – Înlocuirea răspunderii penale (art. 90-98); titlul V – Minoritatea (art. 99-110¹); titlul VI – Măsurile de siguranță (art. 111-118²); titlul VII – Cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării (art. 119-139); titlul VIII – Înțelesul unor termeni sau expresii în legea penală (art. 140-154)], toate, cu excepția titlului IV, V și ultim, având mai multe capitole.

Partea generală a Codului penal conține prevederi referitoare la tot ceea ce este esențial și comun celor trei instituții de bază ale dreptului penal român: infracțiunea, infractorul și sancțiunile de drept penal. Acestea completează în mod corespunzător toate reglementările din Partea specială, prevederile din legile speciale penale, precum și dispozițiile penale din legile speciale extrapenale, cu excepția cazurilor când prin acestea se instituie derogări de la dreptul comun [de pildă, dispoziția din art. 77 lit. a) – săvârșirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună – nu va mai fi aplicabilă în cazul în care: violul – art. 218 alin. (3) lit. f), agresiunea sexuală – art. 219 alin. (2) lit. f) sau dezertarea – art. 414 alin. (2) lit. a), după caz, este comisă de două sau mai multe persoane (militari) împreună; în acest caz, norma specială primează asupra celei generale]¹.

b) În cadrul reglementărilor privind **legea penală și limitele ei de aplicare** (art. 1-14) s-a renunțat la norma referitoare la scopul legii penale (art. 1 din Codul penal anterior), iar principiul legalității incriminării și sancțiunilor de drept penal (art. 2 din Codul penal de la 1969) a fost reglementat în două texte distincte (art. 1 și 2), introducându-se în mod explicit în conținutul acestuia și ideea anteriorității normei penale (sub ambele sale componente: preceptul și sancțiunea) față de fapta concretă².

Principiile care guvernează materia *aplicării în timp a legii penale* (art. 3-7) au fost reconsiderate în vederea asigurării deplinei compatibilități a acestora cu dispozițiile art. 15 alin. (2) din Constituția României, republicată. Legiuitorul a renunțat la principiul aplicării facultative a legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive (art. 15 din Codul penal de la 1969) consolidându-se astfel (chiar și numai parțial) respectarea principiului autorității de lucru judecat de care trebuie să se bucure hotărârile definitive ale instanțelor de judecată în materie penală. Chiar dacă prin această soluție s-a făcut un important pas înainte în reformarea legislației noastre penale, legiuitorul din 2014 ar fi trebuit să renunțe și la aplicarea obligatorie a legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive (art. 14 din legea penală anterioară)³.

Această soluție proprie legii penale române, indiferent de justificările aduse în sprijinul acesteia, nu reprezintă în esență decât o imixtiune a legiuitorului în activitatea puterii judecătorești prin încălcarea principiului intangibilității lucrului judecat și ne izolează de restul reglementărilor penale din țările cu tradiție în domeniul științelor penale (de pildă, Germania, Italia, Franța) și, prin urmare, *de lege ferenda* propunem eliminarea (abrogarea) art. 6 (aplicarea legii penale mai favorabile după judecarea definitivă a cauzei)⁴.

¹ C. Duvac, *Studiu introductiv comparativ asupra noului Cod penal român și Codului penal român din 1969*, cit. supra, p. 168.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

Singura derogare ce ar putea fi admisă de la respectarea principiului intangibilității lucrului judecat ar fi legea de dezincriminare ce ar putea produce efecte atât asupra condamnării definitive, cât și cu privire la celelalte consecințe ce ar decurge din aceasta¹.

La elaborarea noii legislații penale, fracția părții speciale a dreptului penal prevăzută în legi penale speciale sau extrapenale nu s-a bucurat de aceeași atenție de care a beneficiat legea penală anterioară, existând mai multe necorelări, suprapuneri inutile sau paralelisme între unele norme de incriminare, prevăzute în legi penale speciale sau extrapenale și cele din partea specială a Codului penal (De pildă, credem că ar trebui reexamineate prevederile art. 227 în raport cu dispozițiile: art. 27 din Legea nr. 51/1991 privind securitatea națională a României, republicată²; art. 45 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată³ și ale art. 15 din Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică, republicată⁴ prin crearea, eventual – dacă s-ar mai dori menținerea unor norme speciale în raport cu aceste categorii profesionale – a unor variante atenuate ori agravate în conținutul art. 227, determinate de anumite calități ale autorului la momentul comiterii acțiunii incriminate, concomitent cu renunțarea la cele trei texte din legile speciale extrapenale cu dispoziții penale evocate; totodată, considerăm că s-ar impune o reevaluare a valorilor sociale protegute prin astfel de norme pentru a vedea dacă în raport cu principiul subsidiarității, s-ar mai impune o protecție penală în continuare a acestora; în acest mod, s-ar mai reduce numărul de incriminări prevăzute în legi penale speciale sau extrapenale, acestea fiind încă destul de numeroase în raport cu sfera valorilor sociale pe care trebuie să le ocrotească legea penală).

În materia *aplicării în spațiu a legii penale* (art. 8-14) limitele de incidență a legii penale române au fost regândite și reconfigurate. De pildă, conținutul principiului teritorialității (art. 8) a fost mai bine fixat, în conținutul principiului personalității (art. 9) a fost introdusă condiția dublei incriminări. De asemenea, materia extrădării (art. 14) a fost completată cu reglementări distincte referitoare la predarea sau extrădarea unei persoane în relația cu statele membre ale Uniunii Europene sau la predarea unei persoane către un tribunal penal internațional.

c) Infracțiunea (art. 15-52), instituție de bază a dreptului penal, a fost semnificativ modificată și completată cu noi dispoziții.

În primul rând, definiția infracțiunii [art. 15 alin. (1)] a fost regândită renunțându-se la concepția materială asupra infracțiunii, specifică statelor din sfera de influență sovietică și, implicit, la pericolul social ca trăsătură generală a infracțiunii. În noua concepție legislativă, prin *infracțiune* se înțelege „fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o”, formulare în care spre deosebire de definiția propusă prin Proiect apare mențiunea „săvârșită cu vinovăție”, expresie adăugată în mod nefericit de către legiuitorul român, întrucât a determinat o anumită confuzie cu privire la înțelesul noțiunilor de tipicitate și imputabilitate, ceea ce a generat o interpretare neunitară a textului explicativ.

Codul penal menține principiul conform căruia „infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale” – art. 15 alin. (2).

¹ *Ibidem*.

² M. Of. nr. 190 din 18 martie 2014.

³ M. Of. nr. 440 din 24 mai 2018.

⁴ M. Of. nr. 316 din 24 aprilie 2014.

În cadrul formelor *vinovăției*¹ (art. 16) a fost definită în mod explicit *intenția depășită*, iar cu privire la fapta constând într-o acțiune sau inacțiune s-a stabilit, în mod corect, regula că aceasta constituie infracțiune când este săvârșită cu intenție, culpa reprezentând excepția expres prevăzută de legea penală, în ambele cazuri (atât pentru infracțiunea comisivă, cât și pentru infracțiunea omisivă). Ca atare, în raport cu noua reglementare infracțiunile omisive săvârșite din culpă (cu excepția situațiilor în care legiuitorul înțelege să le sancționeze și când sunt comise cu această formă de vinovăție; un exemplu în acest sens este reprezentat de infracțiunea de omisiunea sesizării, prevăzută în art. 267) sunt dezincriminate (de pildă, nedenunțarea – art. 266)².

De asemenea, a fost reglementată, pentru prima dată, *infracțiunea comisivă prin omisiune* (art. 17), deoarece asimilarea inacțiunii cu acțiunea în absența unui text de lege, constituia o analogie în *malam partem*, prohibită în dreptul penal, în contradicție cu exigențele legalității incriminării.

Codul penal sistematizează cauzele care exclud infracțiunea, denumite în legea penală anterioară „cauzele care înlătură caracterul penal al faptei” (art. 44-51 din Codul penal de la 1969), în două capitole distincte consacrate cauzelor justificative (art. 18-22), respectiv cauzelor de neimputabilitate (art. 23-31), ambele categorii cu natură juridică și efecte diferite.

Cauzele justificative (art. 18-22), care operează *in rem*, au fost completate cu două ipoteze noi, respectiv exercitarea unui drept sau îndeplinirea unei obligații (art. 21) și consimțământul persoanei vătămate (art. 22).

Sistemul *cauzelor de neimputabilitate* (art. 23-31), ce produc efecte *in personam* [cu excepția cazului fortuit³ (art. 31) care operează *in rem*], cunoaște modificări importante, determinate, în principal, de: introducerea în această categorie de cauze a excesului neimputabil (excesul justificat de legitimă apărare sau de stare de necesitate), reconfigurarea conținutului juridic al erorii de fapt sau de drept [s-a renunțat la ficțiunea din art. 51 alin. ultim al legii penale anterioare prin care se stabilea în mod absolut că „necunoașterea sau cunoașterea greșită a legii penale nu înlătură caracterul penal al faptei” introducându-se prevederi referitoare la eroarea de drept extrapenal sau chiar penal („Nu este imputabilă fapta prevăzută de legea penală săvârșită ca urmare a necunoașterii sau cunoașterii greșite a caracterului ilicit al acesteia din cauza unei împrejurări care nu putea fi în niciun fel evitată”)].

Actele preparatorii nu sunt incriminate ca atare în Codul penal din 2014, menținându-se astfel teza neincriminării actelor pregătitoare, dar uneori în mod excepțional sunt asimilate tentativei [art. 412 alin. (2) – Sancționarea tentativei] sau incriminate ca infracțiune de sine stătătoare (art. 314 – Deținerea de instrumente în vederea falsificării de valori) ori alăturate actelor de executare ale faptei tipice la infracțiunile de consumare anticipată (de pildă, art. 289 – Luarea de mită).

Formele infracțiunii consacrate explicit în Codul penal din 2014 sunt *faptul consumat* (această formă este avută în vedere de către legiuitor cu ocazia redactării normelor de incriminare prevăzute în Partea specială a Codului penal) și *faptul încercat* (tentativa), care este sancționat numai când legea prevede în mod expres aceasta. Codul penal menține un

¹ Pentru o tratare completă a acestei instituții, a se vedea: G. Antoniu, *Vinovăția penală*, Ed. Academiei Române, București, 1995.

² C. Duvac, *Studiu introductiv comparativ asupra noului Cod penal român și Codului penal român din 1969*, cit. supra, p. 169-170.

³ Cazul fortuit a fost menținut în Cod de legiuitorul din 2014 care nu și-a însușit propunerea comisiei de a renunța la el.

tratament sancționator mai ușor pentru tentativă decât cel instituit pentru fapta consumată, limitele de pedeapsă prevăzute pentru aceasta reducându-se la jumătate.

În definiția *tentativei*¹ (art. 32) termenul „hotărârea” a fost înlocuit cu cel de „intenție”, punându-se capăt controversei în legătură cu posibilitatea ca această formă imperfectă să fie comisă și cu intenție indirectă, legiuitorul optând, în mod întemeiat, pentru un răspuns pozitiv. Dintre modalitățile sub care se poate înfățișa tentativa s-a renunțat în mod justificat la reglementarea tentativei relativ improprie².

Deși Codul penal nu reglementează explicit *faptul epuizat*, formă specifică infracțiunilor așa-zise de durată (continue, progresive, continuate, de obicei), legiuitorul recunoaște implicit această formă imperfectă în dispozițiile referitoare la termenele de prescripție a răspunderii penale din art. 154 alin. (2) și (3), unde sunt prevăzute ca momente ale epuizării: „data încetării acțiunii sau inacțiunii”; „data săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni”; „data săvârșirii ultimului act” ori „rezultatului definitiv produs”.

Unitatea și pluralitatea de infracțiuni (art. 35-45) cunoaște modificări însemnate, iar unele dispoziții cu caracter special au fost introduse de legiuitorul din 2014 în art. 129 (pluralitatea de infracțiuni) în titlul V – Minoritatea.

În materia unității de infracțiune, infracțiunea continuată beneficiază în continuare de un tratament penal propriu [art. 36 alin. (1): „Infracțiunea continuată se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită, al cărei maxim se poate majora cu cel mult 3 ani în cazul pedepsei închisorii, respectiv cu cel mult o treime în cazul pedepsei amenzii”], iar nu prin asimilare cu cel prevăzut pentru concursul de infracțiuni, așa cum era prevăzut în art. 42 al Codului penal din 1969.

Totodată, infracțiunea complexă săvârșită cu intenție depășită, dacă s-a produs numai rezultatul mai grav al acțiunii secundare, se sancționează cu pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea complexă consumată, potrivit art. 36 alin. (3), prevedere inexistentă în legea penală anterioară.

De asemenea, într-un alt titlu al Părții generale, respectiv titlul VII – Cauzele care înlătură răspunderea penală – prin art. 154 alin. (2) și (3) sunt introduse noi dispoziții referitoare la momentul de la care începe să curgă termenul de prescripție al răspunderii penale în cazul infracțiunilor de obicei (de la data săvârșirii ultimului act) și al celor progresive (de la data săvârșirii acțiunii sau inacțiunii și se calculează în raport cu pedeapsa corespunzătoare rezultatului definitiv produs).

Spre deosebire de Codul penal anterior, legea penală nouă nu mai prevede în mod explicit care sunt formele pluralității de infracțiuni, dar reglementează în art. 38, 41 și 44 trei forme, respectiv concursul de infracțiuni, recidiva și pluralitatea intermediară, ceea ce înseamnă că legiuitorul român din 2014 s-a situat pe poziția care acceptă în mod explicit și o a treia formă de pluralitate de infracțiuni, și anume pluralitatea intermediară, alături de concursul de infracțiuni și recidiva. Cu toate acestea, granița dintre cele două forme de pluralitate (concurusul de infracțiuni și recidiva) fiind hotărârea judecătorească de condamnare, ni se pare că o a treia formă între ele (intermediară) nu ar mai fi posibilă (*tertium non datur*) și deci nici necesară³.

¹ Pentru o tratare completă a acestei instituții, a se vedea: G. Antoniu, *Tentativa (doctrină, jurisprudență, drept comparat)*, Ed. Societății Tempus, București, 1996.

² C. Duvac, *Studiu introductiv comparativ asupra noului Cod penal român și Codului penal român din 1969*, cit. *supra*, p. 170.

³ *Ibidem*, p. 172.